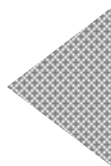

دیپلماسی دیجیتال: تحول مفهومی و عملی

دکتر ابوذری گوهری مقدم^۱

(تاریخ دریافت ۸۷/۱/۱۴ - تاریخ تصویب ۸۷/۳/۳)

مقدمه

تحولات سریع در حوزه روابط بین‌الملل و توسعه فناوری‌های نوین در حوزه‌های مختلف سبب شده است بسیاری از مفاهیم سنتی این حوزه دستخوش تغییر و دگرگونی گسترده‌ای شوند به نحوی که ماهیت برخی از مفاهیم روابط بین‌المللی تغییر نموده و مسائل جدیدی جایگزین رویکردها و روش‌های سنتی شده است. یکی از این موارد که تغییرات تکنولوژی آثار متعددی بر آن گذارده است، دیپلماسی و روابط دیپلماتیک میان دولت‌هاست. توسعه فناوری‌های ارتباطی نظیر ماهواره‌ها، اینترنت، تله‌کنفرانس و ... باعث شده است شکل سنتی ارتباطات میان دولت‌ها اساساً مورد تغییر قرار گیرد به نحوی که سفارتخانه‌ها به عنوان مبادی سنتی انجام ارتباطات میان دولت‌ها، امروزه بسیاری از کارکردهای خود را از دست داده یا تغییر ماهیت داده‌اند. گزارش حاضر روند این تغییرات و مفهوم دیپلماسی دیجیتالی را مورد بررسی قرار می‌دهد.

واژگان کلیدی: روابط بین‌الملل، دیپلماسی، دیپلماسی دیجیتالی، ارتباطات

تحول مفاهیم در روابط بین‌الملل

جهت بررسی دقیق مفهوم دیپلماسی دیجیتالی می‌باید ابتدا به شکل مختصر برخی مفاهیم اساسی روابط بین‌الملل را در گذشته و حال مورد بررسی قرار داد. در این راستا مفاهیمی نظیر سرزمین، حاکمیت، ماهیت اطلاعات، نظام بین‌الملل و ... مورد بررسی مقایسه‌ای قرار می‌گیرد:

الف) حاکمیت و سرزمین (در گذشته)

۱. حاکمیت مطلق به شکل اساسی و گسترده در حوزه سرزمین دولت‌ها اعمال می‌شد.

۲. سرزمین دولت‌ها کاملاً تحت کنترل آن‌ها قرار داشت.
۳. نظام اداری و اجرائی حکومت‌ها به شکل سلسله مراتبی اعمال می‌شد.
۴. مرزها کاملاً بسته و کنترل شدیدی بر آن‌ها اعمال می‌شد.
۵. پاسخگویی و مسئولیت‌پذیری نسبت به افکار عمومی وجود نداشت.

ب) ماهیت اطلاعات (در گذشته)

۱. بسیار ساده و سطحی بودند.
۲. ماهیت تحلیلی بسیار محدودی داشتند.
۳. محرمانه تلقی می‌شد و امکان دسترسی عمومی وجود نداشت.
۴. اطلاعات اکثراً به شکل مکتوب و بعضاً شفاهی بود.
۵. اکثراً مستقل از فناوری بود.
۶. فاصله و بعد مسافت تأثیر بسزایی در انتقال اطلاعات داشتند.

ج) ماهیت نظام بین‌الملل (در گذشته)

۱. دولت‌ها بازیگر اصلی روابط بین‌الملل و دارای حاکمیت مطلق تلقی می‌شدند.
۲. رویکرد واقع‌گرایی و سیاست عالی 'رهیافت غالب روابط بین‌الملل بود.
۳. سیاست قدرت، بازدارندگی و مبارزه برای بقا، اساس روابط خارجی را شکل می‌داد.
۴. افکار عمومی نقش بسیار محدودی در تصمیم‌گیری‌های وزارت خارجه داشتند.
۵. وزارت خارجه تنها مسئول سیاست خارجه محسوب می‌شد.

د) دیپلمات‌ها (در گذشته)

۱. اشراف‌زادگان و از طبقات بالای جامعه محسوب می‌شدند.
۲. حیثیت و شأن برتر و عالی داشتند.
۳. دیپلمات‌ها در واقع نامهرسان‌های اشراف‌زاده محسوب می‌شدند.
۴. منافع خود را تنها از روی نقشه‌های جغرافیایی تعریف می‌کردند.

۵. روابط دوجانبه برای آن‌ها حائز اهمیت بسیار بود.
۶. پروتکل‌ها و تشریفات اهمیت فوق‌العاده‌ای داشت.
۷. دیپلماسی تا حد بسیار زیادی به مقامات عالی‌رتبه بستگی داشت. (بادزمن، ۲۰۰۳: ۶۰-۳۵)

هر کدام از این مفاهیم چهارگانه فوق با گسترش روابط بین‌الملل و تکنولوژی‌های نوین دچار تغییر شده‌اند:

الف) حاکمیت سرزمین (در حال حاضر)

۱. مرزها نفوذپذیر شده‌اند.
۲. حقوق بین‌الملل معطوف به عبور و مرور از مرزها، بسیار توسعه یافته است.
۳. بازیگران داخلی در عرصه سیاست خارجی قدرت روزافزون یافته‌اند.
۴. همه کشورها صرف‌نظر از فاصله جغرافیایی با یکدیگر همسایه شده‌اند.
۵. جهانی‌شدن سبب توسعه روابط شده است ولی در بسیاری از حوزه‌ها ابزارهای مدیریت این مسأله به وجود نیامده است.
۶. فناوری‌های ارتباطی و اطلاعاتی عوامل تأثیرگذار بر سیاست خارجی محسوب می‌شوند.

ب) ماهیت اطلاعات (در حال حاضر)

۱. بسیار پیچیده شده است.
۲. تحلیلی است.
۳. افکار عمومی دسترسی و کنترل قابل ملاحظه‌ای بر آن دارد.
۴. ماهیت مجازی، چندرسانه‌ای و تصویری پیدا کرده است.
۵. معطوف به فناوری است.
۶. معطوف به دانش و فرایند تحلیل خاص است.
۷. سرعت انتقال، یکی از عوامل مهم ارزیابی اطلاعات در حال حاضر است.

ج) ماهیت نظام بین‌الملل (در حال حاضر)

- ۱- حاکمیت دولت‌ها به شکل مطلق آن، زیر سؤال رفته است.
- ۲- بازیگران غیردولتی به شکل شبکه‌ای گسترش یافته‌اند.
- ۳- وابستگی متقابل پیچیده ویژگی اصلی نظام است.
- ۴- افکار عمومی تأثیر بسزایی در شکل‌گیری فرایندها و رویه‌ها در نظام پیدا کرده‌اند.
- ۵- تأکید بر دستاوردهای مطلق^۱ از طریق قدرت نرم و سخت صورت می‌گیرد.
- ۶- رهیافت اساسی در روابط بین‌الملل هم سیاست قدرت و هم قدرت نرم^۲ است.
- ۷- ماهیت نظام هنوز آنارشیک (فاقد اقتدار مرکزی) است.
- ۸- سیاست‌دانی^۳ (تأکید بر فرهنگ و اقتصاد به جای قدرت نظامی) اهمیت یافته است.

د) دیپلمات‌ها (در حال حاضر)

۱. دیپلمات‌ها رویکردی معطوف به فرایندهای سیاست‌گذاری یافته‌اند، در حالی که در گذشته مجری صرف دستورات بودند.
  ۲. دیپلمات‌ها ارتباط شبکه‌ای با محققان حرفه‌ای و دانشگاهی دارند.
  ۳. متخصص در حوزه فعالیت و مأموریت خویشند.
  ۴. دیپلماسی تبدیل به مجموعه‌ای از تخصص مقاماتی با تجربه طولانی و افراد متخصص در حوزه‌های مشخص شده است (تامسون^۴، ۲۰۰۶: ۱۰۹-۸۹)
- مجموعه تحولات فوق‌الذکر سبب تغییر در ماهیت و شیوه‌های مربوط به عرصه دیپلماسی شده است. این تحولات را می‌توان در موارد ذیل خلاصه کرد:

الف) جایگاه

۱. پایان نقش انحصاری در امور روابط خارجی کشورها.
۲. پیچیده شدن شرایط عملکرد وزارت خارجه در نتیجه فرایند جهانی شدن.
۳. شفافیت عملکرد و پاسخگویی نسبت به افکار عمومی.

---

۱ - Absolute Gains
۲ - Soft Power
۳- Low Politics
۴- Thomson

ب) دستور کار جدید

۱. مسائلی نظیر مهاجرت، همگرایی، محیط زیست، ... و بسیاری از مسائل خبری جدید در دستور کار وزارت خارجه قرار گرفته است.

ج) کارویژه‌ها

۱. بازیگران غیردولتی نیز در حوزه فعالیت وزارت خارجه قرار گرفته‌اند.
۲. در نتیجه تحولات حقوقی بین‌المللی نظیر تابعیت مضاعف حوزه فعالیت وزارت خارجه پیچیده‌تر شده است.
۳. ترکیبی از مسائل مختلف را در تصمیم‌سازی مدنظر می‌گیرند.
۴. پرداختن به مسائل فراملی و بین‌دولتی و بینافردی در حیطه عملکردی وزارت خارجه قرار گرفته است. (رانفلد و آرکیولا، ۱۹۹۹)

در فضای دیپلماتیک و سیاست خارجی نوین، تحلیلگران از ظهور روابط فراملی^۲ در مقابل مفهوم قدیمی روابط بین‌الملل^۳ سخن می‌گویند. به این معنا که رویدادهای امروز را دیگر نمی‌توان از منظر پارادایم مسلط روابط بین‌المللی که بعد از شکل‌گیری نظام جهان بر پایه عهدنامه وستفالیا و دولت - ملت‌ها حاصل شد، درک کرد. بدیهی است که به موازات تحول جوامع، سناریوهای جدیدی در قلمرو روابط بین‌الملل محقق می‌شود که اولویت‌هایی نوین همراه با اتخاذ شیوه‌های نوین می‌طلبد. پیروی صرف از اصول، اهداف و طرح‌های کلاسیک دیپلماسی دیگر پاسخگوی نیازهای دیپلماتیک نوین نیست. نیروهای نوین ایجادکننده تغییرات، به روندهای جهانی شدن بازرگانی و مالی، رشد رسانه‌های نوین و جوامع مدنی فعال‌تر و مدعی‌تر، افزوده می‌شوند. اما عامل اصلی پدیدآورنده تغییرات که اتصال‌دهنده و تسریع‌کننده سایر نیروهای ایجادکننده تغییرات است، تکنولوژی ارتباطات و اطلاعات می‌باشد.

اگر زمانی ملت‌ها تنها از طریق وزارتخانه‌های امور خارجه و تجارت خود با سایرین در ارتباط بودند، هم‌اینک از طریق میلیون‌ها نفر که با به‌کارگیری فیبر نوری، ماهواره‌ها، تکنولوژی‌های

۱- Ronfeldt and Arquilla

۲- Transnational Relations

۳- International Relations

بی‌سیم و کابل، در یک شبکه پیچیده بدون کنترل مرکزی به هم متصل می‌شوند، با هم در ارتباط هستند. در این فضا دولت‌ها به شکل نوینی از دیپلماسی مواجه هستند که آن‌ها را وادار می‌کند عنصری استراتژیک را در کانون مرکزی کنش‌های خود، در اداره امور بین‌المللی معاصر اتخاذ نماید. افزایش توان دستیابی به میزان دسترسی و سرعت انتقال حجم بالایی از اخبار و اطلاعات به مخاطبان جهانی، آن هم به صورت همزمان مدیریت سیاست خارجی کشورها را بیش از پیش پیچیده ساخته است.

مدل‌های چندوجهی ارتباطات، جایگزین مدل سنتی سلسله‌مراتبی و یکسویه، یک فرستنده به گیرندگان بسیار در ارتباطات شده است. این امر نشانه آن است که دولت‌ها به زودی لذت کنترل بر حجم گسترده‌ای از اطلاعات را از دست خواهند داد. در نهایت موازنه جدید محصول فضایی مملو از پیشامدها و موقعیت‌های نوین حاصل از رشد و گسترش بهره‌گیری از تکنولوژی‌های نوین ارتباطات و اطلاعات است که در نتیجه آن، پیچیدگی حاصل از وابستگی متقابل، جهانی شدن فرهنگ، امپراطوری افکار عمومی، انقلاب رسانه‌ها و علاوه بر این‌ها جریان بین‌المللی فرهنگ، عقاید و اطلاعات جملگی به‌عنوان عوامل نوین و در رأس سایر عوامل، بر دولت‌های ملی فشار می‌آورند و آن‌ها را وادار می‌سازند تا سریعاً به تجدیدنظر در ساختارهای مدل سیاست خارجی و روند دیپلماسی خود و ایجاد تحول در آن پردازند (سایت همشهری).

این فشار آن‌ها را وادار می‌کند تا دیپلماسی دیجیتالی را به‌عنوان کانون مرکزی تلاش‌های دیپلماتیک خود بپذیرند. رشد و توسعه و پیگیری هدف بروز این تحولات غیرقابل اجتناب است، اما نشانه پایان دیپلماسی نیست. باید نسبت به ادعاهای تکنولوژیک محتاط بود. حتی در عصر تغییرات بسیار سریع نیز همه‌چیز تغییر نمی‌کند. به‌عبارت دیگر نقش رهبری دولت - ملت محفوظ باقی می‌ماند. به هر حال، دیپلمات‌ها برای عملکرد مؤثر در محیط نوین، لازم است به کاربرانی مجذوب ابزارهای نوین ارتباطات و اطلاعات تبدیل شوند. این امر به سختی صورت می‌گیرد اما مسأله‌ای کاملاً ضروری به نظر می‌رسد.

تأثیر پیشرفت‌های تکنولوژیک بر دیپلماسی

در صورتی که بر آن باشیم تا تأثیرات انقلاب ارتباطات را در گستره دیپلماسی و سیاست خارجی

بیان کنیم باید از ایجاد ارتباطات متعامل، تمرکززدایی، شتابزدگی، بسط یافتگی و فرامتن گرایی^۱ صحبت کنیم. ارتباطات گسترده افراد، مؤسسات و اجتماعات، نتیجه افزایش تماس‌های بی‌شماری است که زیرساخت‌های عمومی و خصوصی ارتباطات راه دور، امکان برقراری آن را فراهم آورده‌اند.

فراوانی روزافزون ارتباطات متعامل میان افراد، سازمان‌ها و اجتماعات در نوع خود، موجب هدایت حوزه‌های عمومی یا خصوصی به سوی تمرکززدایی و تکثر اقتدارهای سنتی خواهد شد. از نتایج تبدیل هر چیز به شکل دیجیتالی آن، این است که هرگونه متن و محتوایی - از جمله متن و تصاویر می‌تواند در هر رسانه‌ای - نظیر نوار ویدئویی، کامپیوتر، دیسک و سی‌دی ذخیره شود و از طریق هر انتقال‌دهنده‌ای مانند سیم، اشعه مادون قرمز و فیبر نوری، منتقل شود و این ویژگی‌ها همزمان با افزایش قدرت پردازشگری‌های دیجیتالی، موجب افزایش شتاب و سرعت در تصمیم‌گیری‌ها شده است. همچنین موجبات بازیگری دولت در زمان واقعی را فراهم آورده است. ترکیبی از رسانه‌های اکثراً جهانی، تکنولوژی‌های ارزان و رشد نفوذ اینترنت نوید آن را می‌دهد که با برقراری نظم‌هایی فراتر از نظم‌های نوین، بر میزان شفافیت جهانی در دهه آینده افزوده خواهد شد. (اسمیت^۲، ۲۰۰۳: ۲۳۵-۲۳۳)

هم‌اینک تکنولوژی‌های نوین ارتباطات و اطلاعات، رؤسای سیاست خارجی را قادر ساخته است تا به رایزنی منظم‌تر با دیپلمات‌های خود در سایر کشورها مبادرت بورزند و هر دو گروه رؤسای سیاست خارجی در داخل و دیپلمات‌های خارج از کشور را قادر ساخته است تا به‌طور برابر و شانه به شانه، موجبات پیشرفت همدیگر را در زمان واقعی فراهم آورند. به این معنا که هر گروه، گروه دیگر را از جریان امور ملی، منطقه‌ای و جهانی جاری آن هم در زمان واقعی آگاه می‌سازد. از این طریق همدیگر را از نیازها، فرصت‌ها و تهدیدهای جدید آگاه می‌سازند و این آگاهی بر توسعه و پیشرفت حوزه هر دو تأثیرگذار و بسیار مفید است. این شیوه انتقال متقابل آگاهی، موجب افزایش بهره‌وری دستگاه دیپلماسی و مؤثر ساختن انواع رویه‌های دیپلماتیک خواهد شد (نایم^۳، ۲۰۰۱) مجموعه این مسائل سبب می‌شود دیپلماسی رسمی کم‌رنگ‌تر گشته و از سوی

۱- Hypertextuality

۲ - Smith

۳ - Naim

دیگر روندهای دیپلماتیک تسریع شوند:

الف) کم‌رنگ شدن دیپلماسی رسمی

در گذشته دیپلمات‌ها بازیگران یک‌تاز ارتباط میان کشورها بودند. در حال حاضر جریان گفتگو و تبادل اطلاعات میان شهروندان در سراسر جهان، در ۲۴ ساعت شبانه‌روز در جریان است. طرح‌های بین‌المللی دولت‌ها روزانه از طریق ارتباطات متقابل بی‌شمار جاری در شاهراه‌های اطلاعاتی جهانی و نیز طی سفرهای متعدد افراد و گروه‌های مختلف دولتی و غیردولتی به خارج از مرزهای ملی کشورها، مطرح می‌شوند و همین عوامل موجب کم‌رنگ شدن عامل حضور دیپلمات‌ها می‌شود. به این ترتیب، تکنولوژی‌های نوین ارتباط و اطلاعات ضمن افزایش توان و تعداد کانال‌های ارتباطاتی، فرصت‌هایی نیز فراهم آورده‌اند. فراتر این که دیپلمات‌ها روزبه‌روز حضوری کم‌تأثیرتر خواهند داشت. شبکه‌ها و شاهراه‌های دسترسی به اطلاعات و ارتباطات، برای دیپلمات‌ها راه‌های در گردآوری اطلاعات، همکاری با مقامات ملی، ایجاد ارتباطات و تقویت اعمال نفوذ به ارمغان آورده است. دیپلمات‌ها اگر بخواهند از عهده امور دیپلماتیک عصر اطلاعات برآیند، لازم است در تماس با فضای نوین دانایی، نسبت به مبنای دانش و دانایی خود به اندازه کافی انعطاف‌پذیر باشند، مهارت‌های بالایی در به‌کارگیری رسانه‌های الکترونیک کسب کنند و خود را نسبت به بازیگران نوین صحنه بین‌المللی از جمله شرکت‌های چندملیتی و سازمان‌های غیردولتی^۱، هم‌آنانی که حضور مجازی پایداری دارند و هم‌آنانی که تنها کار برای تکنولوژی‌های نوین ارتباطات و اطلاعات هستند، نیز متعهد سازند. با افزایش تقاضای افکار عمومی برای حضور در صفحه سیاست‌گذاری، تلاش وزیران امور خارجه برای آموزش افکار عمومی در خصوص تعهد به موضوعات بین‌المللی و عمل به این تعهدات اهمیت بیشتری خواهد یافت. تا زمانی که دولت‌ها و وزارت‌های امور خارجه نسبت به کنترل اطلاعات همچنان تمایل بالایی از خود نشان دهند و در راه انتقال اطلاعات لازم به شهروندان از مدل‌های سلسله‌مراتبی بهره‌گیرند، آموزش عموم نسبت به تعهدات بین‌المللی سخت‌تر صورت می‌گیرد.

ب) تسریع روندهای دیپلماتیک

شاید مهم‌ترین تأثیر بلندمدت تکنولوژی‌های نوین ارتباطات و اطلاعات، سرعت در ارتباط باشد.

آن‌ها امروز تقریباً باید در لحظه، پاسخگو باشند. هرگونه تأخیر می‌تواند به از دست دادن شهرت بین‌المللی، امتیازات سیاسی، فرصت‌های تجاری و بازرگانی یا از دست دادن حتی حیات کشورها منجر شود. حذف زمان به کاهش تأمل و تفکر در امور و مسئولیت‌های سیاسی منجر می‌شود. طبیعتاً در چنین شرایطی دیپلمات‌ها مجبور خواهند شد خیلی زود دست به کار شوند و به کاربرانی با مهارت بالا در شاخه‌های مختلف تکنولوژیک تبدیل شوند تا هر چه سریع‌تر با شتاب و سرعت هماهنگ شوند و امتیازات اطلاعاتی خود در فضای رقابتی نوین را تقویت کنند. پیشرفت‌های ارتباطاتی سبب شده است روابط دیپلماتیک بسیار سریع صورت پذیرد. در گذشته برای یک گفتگوی کوتاه دیپلماتیک، لازم بود زمان و هزینه‌ای بالا و شرایطی ویژه فراهم کنیم در حالی که امروز ویدئو کنفرانس و ارتباطات و مکاتبات الکترونیکی، فرصت‌های نوینی برای انجام گفتگوهای دیپلماتیک فراهم آورده‌اند. البته این نکته کاملاً مشخص است که ارتباطات راه دور هیچ‌گاه نمی‌تواند نیاز به ارتباطات رو در رو را کاملاً از بین ببرد. برعکس، این تکنولوژی‌ها به‌عنوان مکملی برای ارتباطات رو در رو عمل می‌کنند و زمینه گفتگوهای آغازین و نیز گفتگوهای پیشرفته را بیش از پیش فراهم می‌آورند. استقرار سفارتخانه‌های نوین و ایجاد مسئولیت‌های جدید دیپلماتیک زمان‌بر هستند. باید به دنبال ایجاد رویه‌ها، واحدها و مسئولیت‌هایی با پتانسیل اجرا در زمان واقعی و فارغ از محدودیت‌های مکانی باشیم (ویلسون، ۲۰۰۱: ۲۴۵-۲۳۰).

دیپلماسی دیجیتالی

دیپلماسی دیجیتالی در پی تغییرات فوق‌الذکر، جمال و عرصه ظهور می‌یابد. در واقع دیپلماسی دیجیتالی پاسخی است به:

۱. تحولات سریع و دائمی در خدمات خارجی دولت‌ها
۲. همگرایی ساختار و عملکرد دستگاه دیپلماسی
۳. کیفیت و ماهیت اطلاعات در دوره کنونی
۴. حذف بسیاری از تشریفات در دستگاه وزارت خارجه
۵. تخصصی شدن و تحرک بالایی دیپلمات‌ها

۶. شفافیت و پاسخگویی دستگاه وزارت خارجه
۷. مسائل و بازنگری حدود در عرصه روابط بین الملل.

الف) دیپلماسی دیجیتالی چیست؟

دیپلماسی دیجیتالی ابزاری مفید و مهارتی نوین جهت انجام مأموریت به شکل موازی در سطح مجازی بین المللی و نیز محیط واقعی نظام بین الملل می باشد. در واقع دیپلماسی دیجیتالی مجال را برای دیپلمات ها به وجود می آورد تا در پرتو فرصت های ایجاد شده، منافع ملی خود را به خوبی به پیش برند.

- دیپلماسی دیجیتالی وسیله ای مطلوب جهت متقاعد ساختن، بسیج، مذاکره، کسب اطلاعات، تصویرسازی، انجام امور کنسولی و... در حوزه عملکرد وزارت خارجه می باشد.
- دیپلماسی دیجیتالی در واقع نوعی دیپلماسی مجازی^۱، سایر دیپلماسی، دیپلماسی الکترونیکی، دیپلماسی شبکه ای و در یک کلمه دیپلماسی جهانی شده^۲ است.

ب) ویژگی های دیپلماسی دیجیتالی

۱. قابلیت دسترسی بالا توسط افکار عمومی دارد.
۲. شبکه ای و منعطف است.
۳. کارآمد و مافوق زمان است.
۴. تأثیر بسزایی در کاهش هزینه ها دارد.
۵. چندبعدی بوده و محدود به روابط دوجانبه نیست.
۶. معطوف به فناوری پیچیده است.
۷. پاسخگو و مسئول است.
۸. مبتنی بر دانش و علم به عنوان یک منبع نهادی است (بیات، ۱۳۸۵: ۱۳۰-۱۲۵).

ج) چالش های دیپلماسی دیجیتالی

---

۱ - Virtual Diplomacy

۲-Globalised diplomacy

۱. هنوز روابط مستقیم فردی در حوزه دیپلماسی حائز اهمیت فراوان است.
۲. بسیاری از دیپلمات‌ها نسبت به اینترنت بدبین هستند.
۳. دیپلمات‌ها نسبت به این تغییرات واکنش نشان می‌دهند.
۴. وجود مشکلات مربوط به امنیت شبکه‌ها و تروریسم مجازی مربوط به شبکه‌ها.
۵. فقدان مهارت‌ها و دانش کافی در این زمینه در بین دیپلمات‌ها.
۶. وابستگی شدید به فناوری.

ابزارهای دیپلماسی دیجیتالی

۱. وب‌سایت‌های مربوط به وزارت خارجه و دیپلمات‌ها.
  ۲. بانک‌های اطلاعاتی مفید و نرم‌افزارهای پیشرفته در این زمینه.
  ۳. اینترنت و اینترنت.
  ۴. سفارتخانه‌های مجازی.
  ۵. روابط شبکه‌ای و مجازی دیپلمات‌های کشورهای مختلف.
- در مجموع چنان‌که ذکر شد، انقلاب اطلاعاتی، پیچیده شدن دستور کارها، جهانی شدن و پیدایش سریع بازیگران غیردولتی تأثیر فراوانی بر دیپلماسی به شکل سنتی آن گذارده است (جکسون: ۶۲-۵۱).

امروزه دیپلماسی نه تنها معطوف به توسعه منافع ملی در دنیای واقعی است بلکه شامل مدیریت در حوزه دیجیتالی آن نیز می‌شود. دیپلماسی سنتی همچنان در بسیاری از نقاط جهان مسأله‌ای ضروری است اما دیجیتال دیپلماسی به سرعت در حال تبدیل شدن به مسأله‌ای جهانی و بدیهی می‌شود.

هم‌اینک، بهره‌گیری از تکنولوژی‌های نوین ارتباطات و اطلاعات، زمینه ایجاد سفارتخانه‌هایی با مأموریت محدود^۲ را فراهم آورده‌اند. ساختار تشکیلاتی این سفارتخانه‌ها شامل ۱ الی ۲ نفر دیپلمات رسمی به انضمام ۳ الی ۵ نفر کارکنان محلی است. سفارتخانه‌هایی با مأموریت محدود پتانسیل بالایی برای حضور مؤثر دیپلمات‌ها در سراسر جهان فراهم می‌آورند. این سفارتخانه‌های

۱ - Jackson

۲ - Micro - Mission

چمدانی^۱ به دلیل کاهش قابل توجه هزینه‌ها، به‌ویژه برای انجام مأموریت‌های تجاری و ترویج روندهای نوین تجاری بسیار مورد توجه قرار گرفته‌اند. سفارتخانه‌هایی با مأموریت محدود همچنین برای هر چه سریع‌تر برافراشتن پرچم کشورهای خود در دولت‌های تازه تأسیس جدید به کار گرفته می‌شوند. نمونه این امر را می‌توان در حضور دیپلماتیک کانادا در جمهوری تازه استقلال یافته اوکراین مشاهده کرد.

آنلاین بودن دسترسی دیپلمات‌ها به دفاتر مرکزی سازمان‌های امور خارجه کشورهای خود، حضور هر لحظه آن‌ها را در فضای سازمان و کشور خود برایشان قابل لمس می‌سازد. به این ترتیب دیپلمات‌ها فارغ از زمان و مکان در دستگاه دیپلماتیک حضور و ارتباطی مداوم و در لحظه خواهند داشت.

بسیاری از تحلیلگران اعتقاد دارند که این تکنولوژی‌ها با امکاناتی که فراهم می‌آورند، بیشتر برای کشورهای توسعه یافته مفید هستند تا کشورهای دیگر. اما ارزانی ارتباطات سایبر برای بسیاری از کشورهای در حال توسعه و کمتر توسعه یافته این پتانسیل را فراهم می‌آورد که آن‌ها نیز قادر باشند تا با ایجاد سفارتخانه‌هایی با مأموریت محدود، آن‌هم با صرف هزینه کم، بیشترین حضور و ارتباط را در سراسر جهان برقرار نمایند و در این زمینه در موقعیتی برابر از نظر دیپلماتیک با کشورهای توسعه یافته قرار بگیرند (نای^۲، ۲۰۰۳: ۷۵-۶۷).

نتیجه

نظر به اهمیت روزافزون دیپلماسی مجازی و دیجیتالی ضرورت دارد دستگاه دیپلماسی کشور هر چه سریع‌تر در جهت آشنایی با فناوری‌های مرتبط اقدام نماید و علاوه بر آن جهت تعلیم و آموزش کادر اجرائی و دیپلماتیک خود در این حوزه‌ها اقدام مؤثر را انجام دهد. توسعه دیپلماسی دیجیتالی در یک سطح می‌تواند بسیاری از هزینه‌های کشور را در حوزه وزارت خارجه کاهش دهد. صدور روادید و انجام امور مختلف مربوط به احوال شخصیه در کنسول‌گری‌های کشور می‌تواند از طریق شبکه صورت‌پذیرد و این امر می‌تواند به میزان زیادی از هزینه‌ها بکاهد و نیز به تمرکز و یک دست شدن امور در سفارتخانه‌ها و کنسول‌گری‌های

۱ - Embassies in a Suitcase

۲ - Nye

کشور بیانجامد. در سطح دیپلماتیک نیز امروزه تأثیر افکار عمومی به عنوان یک عامل مهم در چانه‌زنی‌های دیپلماتیک حائز اهمیت فراوان است. دسترسی عامه مردم به تکنولوژی‌های روز از جمله اینترنت می‌تواند به میزان قابل توجهی به دستگاه دیپلماسی در پیشبرد اهدافش کمک نماید.

نمونه بارز این امر را اقدامات قابل توجه کاربران اینترنتی کشور در قبال اقدام مجله نشنال جئوگرافیک در مورد نام خلیج فارس شاهد بودیم. بدون تردید آموزش شهروندان جهت استفاده از تکنولوژی می‌تواند قدرت چانه‌زنی کشور را در مورد مسائل مهم کشور تقویت نماید. از سوی دیگر از آنجا که بسیاری از وظایف یک سفارتخانه امروزه توسط رسانه‌ها صورت می‌پذیرد و بسیاری از دولت‌های اروپایی در حال تغییر نام و شرح وظایف وزارت خارجه خود هستند، می‌باید جهت هماهنگی با موج سریع و رو به رشد این تحولات خود را آماده ساخت و اقدامات لازم را جهت عقب نماندن از عرصه بین‌الملل تدارک دید.

از سوی دیگر تأثیرگذاری بر افکار عمومی جهان بدون محدودیت می‌تواند از طریق دنیای دیجیتال و مجازی صورت پذیرد. برای سرمایه‌گذاری در این زمینه می‌توان بدون واسطه دولت‌ها و حکومت‌ها، مستقیماً با مردم کشورها صحبت نمود و افکار و ایده‌های خود را بیان کرد و در افکار عمومی جهانی برای خود حمایت‌هایی را کسب کرد. در مجموع آنچه بدیهی است ضرورت بهره‌گیری از این تحولات می‌باشد به نحوی که در صورت عدم تطابق با این شرایط در بسیاری از حوزه‌ها از تحولات روز عقب خواهیم ماند.

منابع

- بیات، محمود (۱۳۸۵)، *دیپلماسی، پژوهشی در تحولات دیپلماسی معاصر*، تهران: دفتر مطالعات سیاسی و بین‌المللی.
- Budzman, John (2003), *Countinuity And Change In International Relations Concepts*.
  - S.Nye, Joseph(2003), *The Information Revolution And The Paradox Of American Power*, American Society Of International Law: Proceeding Of The Annual Meeting.
  - Thomson , Fred (2006), *International Relations In The Changing World*, Foreign Policy, July.
  - Ronfeldt, David And Arquilla, John (1999), *What If There Is A Revolution* ,in Diplomatic Affairs ,U.S. Instilute Of Peace, Www.Nixoncenter.Org
  - www.hamshahrionline,Ir/News/?Id=11958
  - Smith ,Steve, *International Relations And International Relations: The Links Between Theory And Practice*, in World Politics, Journal Of International Relations And Development, (September).
  - Naim, Moises(2001), *Digital Diplomacy*, Carnegie Endowment 2001, At: Www.Ceip.Org
  - Wilson ,Dizard(2001) , *Digital Diplomacy: US Foreign Policy In The Information Age*.
  - Jackson , Kenneth , *Cyber Diplomacy*, Journal Of International Relations.
  - International Affaires, Spring.